

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ

В.П. Мусаткіна*

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Протягом останніх років розвиток української економіки характеризується зростанням обсягу сукупного виробництва. Проте все більшого значення набуває не стільки зростання кількісних характеристик, скільки покращення якісних аспектів розвитку. Одним із основних можливих варіантів покращення якісних характеристик економічного розвитку України є підвищення конкурентоспроможності її регіональних одиниць та підвищення пропорційності регіонального розвитку країни.

Дослідженням питань формування регіональної конкурентоспроможності займалися такі сучасні вчені-економісти як В.П. Нагірна¹, Н.В. Страчкова², в працях яких проаналізовано соціально-економічний розвиток регіонів України.

Аналіз регіональної конкурентоспроможності є неможливим без виділення основних критеріїв, сукупність яких і визначає статус регіону як окремого територіального утворення. Виділенню основних критеріїв, що характеризують розвиток Закарпатської області і приділяється основна увага при написанні статті.

Для того, щоб охарактеризувати конкурентне середовище на регіональному рівні потрібно навести визначення конкурентоспроможності регіону як економічної категорії.

Економічна конкурентоспроможність регіону — це здатність кожної регіональної системи до управління своїми конкурентними перевагами, раціонального й ефективного розміщення продуктивних сил з метою забезпечення стійкого фінансового та економічного середовища, одержання максимальної вигоди, задоволення об'єктивних та суб'єктивних потреб на умовах самостійності та самофінансування, у межах існуючого законодавства³.

До конкурентних переваг території можна віднести вигідне географічне положення, природно-ресурсний та соціально-економічний потенціал регіону.

© Мусаткіна В.П., 2006

* асистент кафедри менеджменту Мукачівського технологічного інституту

¹ Нагірна В.П. Суспільно-географічні засади підвищення конкурентоспроможності регіональних АПК (на матеріалах України) // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми та перспективи транскордонного співробітництва в аспекті процесів європейської інтеграції. Вип. XV. — Львів — Луцьк, 2000. — С. 375-380.

² Страчкова Н.В. Автономна Республіка Крим на ринку рекреаційних послуг (суспільно-географічна оцінка конкурентних позицій): Автореф. дис. ... канд. геогр. наук. — К., 2002. — 22 с.

³ Безугла В.О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України // Регіональна економіка. — 2004. — № 4. — С. 64-68.

Закарпаття розташоване на південно-західних схилах і передгір'ях Українських Карпат. Територія є транзитною, оскільки через неї проходять важливі транспортні шляхи регіонального, загальнодержавного та європейського значення.

При визначенні конкурентних переваг природно-ресурсного потенціалу слід звернути увагу на поєднання окремих видів ресурсів та можливості їх освоєння.

Найбільше багатство регіону — **ліси**. Ними покрито більше половини його території. За запасами деревини, які оцінюються майже у 200 млн. куб. м, область займає перше місце в Україні. Більше половини запасів це — цінні породи деревини. Щорічна заготівля деревини становить більше 1 млн. куб. м, що в основному дає можливість забезпечити внутрішні потреби.

Мінерально-сировинна база нараховує майже 150 родовищ більш як 30 видів корисних копалин, серед яких є і нетрадиційні для України: (поліметали, алуніти, перліти, цеоліти, ліпарити, барити).

Інтенсивно ведуться пошуки природного газу, що сприятиме розв'язанню проблеми **енергозабезпечення**. Введено в експлуатацію Солотвинське та Руськокомарівське родовища. Влаштовано Станівське газове родовище, готується до розробки Королівське. Розв'язання проблеми енергозабезпечення у перспективі можливе за рахунок використання гідроенергетичного потенціалу річок області, який становить четверту частину потенціалу України⁴.

Закарпатська область відрізняється від інших регіонів України високим зосередженням **природно-рекреаційних ресурсів** (більше 5 % всіх природно-рекреаційних ресурсів України). Основними рекреаційними ресурсами області є мінеральні та термальні води. Виявлено і досліджено понад 360 різних за хімічним складом і лікувальними властивостями джерел мінеральних вод, які не поступаються за якісними показниками відомим водам Кавказу, Чехії, Польщі, Франції. Вони є високоефективними для профілактики і лікування захворювань органів травлення, опорно-рухового апарату, серцево-судинної і периферійної нервової системи.

Отже, географічне розташування, ліси, мінеральні води, помірно-континентальний клімат, багатовікові традиції та самобутня культура багатонаціонального населення краю у комплексі створюють унікальний рекреаційний і соціальний потенціал, що забезпечує високу конкурентоспроможність регіону.

Конкурентні переваги, які формуються за рахунок природно-ресурсного потенціалу є вагомими, але не достатніми для підвищення загальної конкурентоспроможності регіону. Тому поряд із природно-ресурсними чинниками формування конкурентних переваг велику увагу слід приділити соціально-економічному потенціалу регіону, основними критеріями якого слід вважати: чисельність населення та демографічна ситуація; зайнятість та рівень безробіття; інвестиційна привабливість регіону (табл. 1.)

Чисельність населення регіону на кінець 2004 року становила 1245,7 тис. Ще до 2001 року для Закарпаття характерним був додатний природний приріст населення. Але вже порівнюючи 2004 р. з 2000 р. Чисельність населення зменшилась на 1 %, що можна пояснити із скороченням природного приросту населення, оскільки в регіоні підвищилась смертність. Характерним для територіальної організації населення є високий рівень урбанізації. Так, лише 37 % населення проживає в міській місцевості, а більше п'ятої частини проживає в 215 населених пунктах, які мають статус гірських. Це однією особливістю є багатонаціональність населення. Переважну більшість (80,5 %) становлять українці, але при цьому частку займають угорці, румуни, росіяни, словаки, цигани. Таким чином, проаналізований критерій не можна вважати визначальним для підвищення загальної конкурентоспроможності регіону.

⁴ Концепція сталого розвитку Закарпаття. — Ужгород: Закарпатська обласна державна адміністрація, 2004. — С. 40.

Таблиця 1.

Основні показники соціально-економічного розвитку області⁵

	2000	2001	2002	2003	2004
Обсяги залучених іноземних інвестицій (на кінець періоду), тис. дол. США	92192	107509	127689	181637	244344
Зовнішня торгівля товарами та послугами, млн. дол. США					
експорт	227,2	264,2	303,2	430,4	629,1
імпорт	188,5	247,4	263,0	459,7	628,3
Чисельність постійного населення на кінець року, тис. осіб	1257,1	1254,6	1250,2	12483	1245,7
Природний приріст, скорочення (-) населення, тис. осіб	0,4	-0,4	-0,6	-0,2	-0,05
Кількість зайнятих у всіх сферах економічної діяльності, тис. осіб	-	-	-	551,2	537,8
Кількість зареєстрованих безробітних на кінець року, тис. осіб	44,1	37,1	40,2	32,9	28,2
Рівень зареєстрованого безробіття на кінець року, %	6,0	5,0	5,4	4,4	3,8
Середньомісячна заробітна плата працівників, включаючи суб'єкти малого бізнесу, грн.	170,87	228,85	284,25	361,40	458,00

Однією з найбільш актуальних соціальних проблем для Закарпаття є проблема безробіття й зайнятості населення. Але позитивна динаміка економічного розвитку регіону, створення нових робочих місць сприяли успішному подоланню кризових явищ на ринку праці в Закарпатті. Так, рівень зареєстрованого безробіття на кінець 2004 року становив 3,8 %, що порівняно з 2003 р. є меншим на 0,6 %, але при цьому зменшилась кількість зайнятих у всіх сферах економічної діяльності. Це можна пояснити тим, що для області характерним є інтенсивні міграційні процеси та підвищення рівня прихованого безробіття, що обумовлено особливостями місцевої економіки.

Це одним чинником формування конкурентних переваг Закарпатської області є інвестиційна привабливість регіону. Так, два закони — “Про режим спеціальної інвестиційної діяльності на території Закарпаття” та “Про спеціальну економічну зону “Закарпаття” — створили для краю доволі вагомими можливості щодо залучення інвестицій. Пільгові режими інвестиційної діяльності відіграли важливу роль у розвитку економіки регіону.

Базовим показником, за яким оцінюється інвестиційна привабливість регіону є залучення прямих іноземних інвестицій. Так, у 2004 році в економіку регіону було залучено 244344 тис. дол. США, що майже на 35 % більше в порівнянні з 2003 р. Загалом за період із вересня 2002 р. по вересень 2004 р. в економіку регіону залучено 87 млн. дол. США, що складає 44,6 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, які надійшли в область за останні 10 років. Цього вдалося досягти внаслідок створення сприятливого нормативно-правового, економічного та організаційного клімату для залучення іноземного капіталу в економіку регіону.

Перегляд підходів до діяльності спеціальних економічних зон на території України в 2005 р., щодо зменшення податкових пільг на діяльність підприємств спроможний суттєво вплинути на результати інвестиційної діяльності регіону. СЕЗ “Закарпаття” є однією з найбільш перспективних

⁵ Статистичний щорічник “Закарпаття 2004”. — Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики, 2005.

на території України. Зменшення інвестиційної активності в регіоні може негативно вплинути на виробничо-господарську діяльність значної кількості суб'єктів економічної активності, а це, в свою чергу, на ситуацію на ринку праці.

Недостатній рівень зайнятості та міграційні процеси, на фоні зменшення попиту на ринку праці негативно вплинуть і на конкурентоспроможність регіону.

Узагальнюючий показник конкурентоспроможності регіону можна отримати з відношення його власної валової доданої вартості у розрахунку на одну особу до валової доданої вартості у розрахунку на одну особу в Україні⁶:

$$I_1 = \frac{ВДВ_p}{ВДВ_y}, \text{ де}$$

I_1 — індекс конкурентоспроможності регіону;

$ВДВ_p$ — валова додана вартість у розрахунку на одну особу в регіоні;

$ВДВ_y$ — валова додана вартість у розрахунку на одну особу в Україні.

Допускається умовність, що регіони, індекс конкурентоспроможності в яких:

- дорівнює або перевищує 1 — є конкурентоспроможними;
- дорівнює 0,9, 0,8 — мають потенціал досягти конкурентоспроможного рівня;
- дорівнює 0,7 — мають низьку конкурентоспроможність.

Результати проведеного аналізу наведено в таблиці 2.

Таблиця 2.

Оцінка індексу конкурентоспроможності Закарпатської області⁷

	ВДВ у розрахунку на одну особу, у фактичних цінах, грн.			
	2000	2001	2002	2003
Всього по Україні	2788	3766	4239	5114
Закарпатська область	1677	2208	2557	3207
Індекс конкурентоспроможності	0,6	0,58	0,6	0,63

Проведений аналіз доводить, що індекс конкурентоспроможності регіону знаходиться на недостатньому рівні, що вимагає комплексного підходу до його підвищення.

Запропоновані чинники оцінки відображають лише узагальнені підходи до визначення рівня конкурентоспроможності. Проте навіть їх аналіз доводить недостатність лише унікального природно-ресурсного потенціалу, а й необхідність комплексного регулювання економічної політики як на ринку праці, так і на ринку інвестицій. Визначенню кількісних параметрів впливу основних з перелічених критеріїв буде приділятися увага в подальших дослідженнях.

*Робота рекомендована до друку кафедрою менеджменту
Мукачівського технологічного інституту*

⁶ Безугла В.О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України // Регіональна економіка. — 2004. — № 4. — С. 64-68.

⁷ Статистичний щорічник "Закарпаття 2004". — Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики, 2005.